

УДК 347.965.42: 347.121

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.7>

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Костюченко Олена Євгенівна,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення
інтеграції академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України

Монаєнко Антон Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії
держави та громадянського суспільства
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України

Атаманчук Наталія Іванівна,

доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії
держави та громадянського суспільства
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України

Статтю присвячено аналізу нормативних положень, закріплених у Законі України «Про медіацію» від 16.11.2021 року. Медіація розглядається як процедура досягнення компромісного, оптимального рішення сторонами спору (конфлікту) із залученням незалежного посередника. Акцентовано, що в юридичних справах медіація є неюрисдикційною формою захисту, а її правові можливості можуть застосовуватися юридичними та фізичними особами як форма захисту суб'єктивних цивільних прав. Обстоюється думка, що для розвитку медіації (як форми захисту цивільних прав) необхідно внести зміни до Закону України «Про медіацію», зокрема: (а) мають бути нормативно визначені термінологічні поняття щодо угод, які укладаються у сфері медіації, тобто слід надати таким договорам чітку галузеву належність, адже сам факт договірної природи таких угод не розкриває базових засад правового регулювання порядку укладання і досягнення домовленостей у таких договорах, а також їх виконання. Зважаючи на той факт, що головною метою медіації як процедури примирення сторін є розв'язання спору (конфлікту) на взаємоприйнятних умовах, необхідно приділити більше уваги домовленості сторін, яка в Законі названа «угода за результатами медіації»; (б) у разі застосування процедури медіації в юридичних справах, зокрема тих, що виникають у цивільних відносинах, необхідно пам'ятати і, відповідно, закріпити законодавчо, що до принципів медіації має входити й верховенство права. Для розв'язання юридичних справ способом медіації необхідно передбачити засоби гарантування дотримання сторонами домовленостей, викладених в угоді за результатами медіації. У такий спосіб вітчизняний Закон про медіацію буде наближений до базових умов медіації в цивільних і комерційних справах, закріплених Директивою 2008/52/ЄС; (в) окремої уваги законодавця потребує питання визначення статусу медіатора, спираючись на європейські стандарти до медіації в цивільних та комерційних справах, в Законі необхідно закріпити компетентнісний підхід до підготовки медіаторів для таких категорій справ. Необхідно визначити, який рівень освіти повинен мати

медіатор (бакалавра, магістра). Запропоновано для юридичних справ надати громадянам, які мають вищу юридичну освіту, право бути медіаторами. І вже за умови закріплення рівня освіти медіатора можна говорити про його базову підготовку як свого роду спеціалізацію; (г) Законом необхідно закріпити не просто правову можливість спеціального регулювання окремих видів медіації, а й такі її види, як досудова та присудова медіація (з відповідними особливостями процесуального змісту).

Ключові слова: медіація, форма захисту, цивільні права, юридичні справи, цивільні відносини, медіаційні угоди, договори.

Kostyuchenko Olena, Monaienko Anton, Atamanchuk Nataliia. Mediation as a form of protection of civil rights

The article is devoted to the analysis of regulations enshrined in the Law of Ukraine "On Mediation", adopted on November 16, 2021. Mediation is considered as a procedure for reaching a compromise, optimal solution by the parties to a dispute (conflict) with involvement an independent mediator. It is emphasized on the fact that in legal cases mediation is a non-jurisdictional form of protection, and its legal possibilities can be used by legal entities and individuals as a form of protection of subjective civil rights. It is argued that the development of mediation as a form of protection of civil rights requires amendments to the Law of Ukraine "On Mediation", in particular: (a) the terminological concepts concerning agreements concluded in the field of mediation need to be normatively defined, namely such agreements should be given clear sectoral affiliation, as the very fact of contractual nature of such agreements does not reveal the basic principles of legal regulation of concluding and reaching agreements, as well as their implementation. Taking into account the fact that the main purpose of mediation as a procedure for conciliation of the parties is to resolve a dispute (conflict) on mutually acceptable terms, it is necessary to pay more attention to the agreement of the parties, which is called in law "mediation agreement"; (b) when applying the mediation procedure in legal cases, in particular in civil relations, it is necessary to remember and, accordingly, to enshrine in law that the principles of mediation should include the principle of the rule of law. Also, in order to resolve legal cases through mediation, it is necessary to provide means to ensure that the parties comply with the agreements set out in the agreement based on the results of mediation. In this way, the domestic law on mediation will be closer to the basic conditions of mediation in civil and commercial cases enshrined in Directive 2008/52/EU; (c) the legislator's own attention needs to determine the status of mediator, in particular, based on European approaches to mediation in civil and commercial cases, it is necessary to enshrine in law a competent approach to the training of mediators for such categories of cases. It should to determine what level of education a mediator should have – bachelor, master. It is proposed for legal cases to provide the right to act as mediators to citizens who have higher legal education. And already with the consolidation of the level of education of the mediator, we can talk about his basic training as a kind of specialization; (d) the law should not only enshrine the legal possibility of special regulation of certain types of mediation, but also clearly establish such types as: pre-trial and judicial mediation with appropriate procedural content.

Key words: mediation, form of protection, civil rights, legal cases, civil relations, mediation agreements, contracts.

Інститут медіації не є новим явищем для вітчизняної юриспруденції. Проте базові умови медіації законодавчо визначено не так давно – у Законі України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 р. Тому доцільно проаналізувати нормативні положення про медіацію на предмет тих правових можливостей, які надає ця процедура для врегулювання спорів (конфліктів) і, відповідно, визначення правових засад медіації як форми захисту цивільних прав. Питання правового регулювання медіації в Україні тривалий час обговорюють

у науковій спільноті. Результати наукових досліджень С.С. Алексеєва, Г.О. Огренчук, Т.О. Подковенко, Ю.Д. Притики, Ю.В. Розман, Ю.Ю. Рябченка, І.І. С'єдіної, О.М. Спектор та ін. дають можливість проаналізувати вітчизняне законодавство про медіацію на відповідність сучасним правовим підходам, що тривалий час діють у розвинених державах світу. Мета статті – обґрунтувати пропозиції до вдосконалення законодавства України про медіацію задля її ефективної реалізації як форми захисту цивільних прав.

С.С. Алексєєв наголошує, що рівність суб'єктів, неприпустимість у їхніх відносинах будь-яких переваг, недоторканність власності, судовий захист, неприпустимість втручання когось у справи громадян та їх об'єднань, а також правова автономія, диспозитивність, здатність самим, своєю волею та у своєму інтересі визначати умови своєї поведінки, договірний метод визначення взаємовідносин – усе це не що інше, як визначальні риси та орієнтири сучасного громадянського суспільства загалом [1, с. 215]. До цього справедливого твердження варто додати, що в такому ракурсі розвиток громадянського суспільства може розглядатися через множинність юрисдикційних та неюрисдикційних форм захисту цивільних прав. Однією з таких неюрисдикційних форм захисту суб'єктивних цивільних прав є медіація, яка традиційно розглядається як процедура досягнення компромісного рішення сторонами спору із залученням незалежного посередника.

«Метою медіації є пошук рішення, прийнятного для обох сторін. Головне, щоб обидві сторони вважали, що це рішення є оптимальним та прийнятним. Тобто медіація працює не лише з правовою позицією, а й із реальним інтересом людини, що виходить за межі юридичного вирішення питань у суді. У процесі медіації не встановлюють винного в ситуації та не доводять, хто більше має рацію» [2, с. 209]. Така мета медіації знижує рівень конфронтації сторін у процесі вирішення спору (конфлікту), що у своїй основі має різне бачення сторонами спору своїх суб'єктивних прав, свобод та законних інтересів. Так, медіація (як процедура розв'язання спору конфлікту) надає сторонам спору правову можливість захистити свої порушені, невизнані або оспорувані права, свободи чи законні інтереси, не звертаючись до судових органів або ж до органів державної влади, що наділені законом правом вирішувати цю категорію спорів.

Цілком слушним є зауваження, що «в Україні медіація робить лише перші кроки, визнаючи галузь застосування, виробляючи свої стандарти, шукаючи засоби впровадження в суспільне життя. Сьогодні виникла нагальна потреба вивчити міжна-

родні стандарти в цій сфері, вдосконалити норми національного законодавства, що регулюють проведення процедури примирення в конфліктних ситуаціях, внести зміни до процесуальних нормативно-правових актів для скасування перешкод у проведенні присудової медіації, розробити механізми їх практичного застосування» [3, с. 253–254]. Можна стверджувати, що ухвалення Закону України «Про медіацію» певним чином започаткувало вирішення окреслених проблем, проте, вочевидь, практичне застосування медіації ще виявить низку проблем, розв'язання яких сприятиме її розвитку як форми захисту цивільних прав.

Для розвитку та ефективної реалізації медіації в Україні, зокрема захисту цивільних прав, необхідно опрацювати процедурні аспекти посередництва в примиренні сторін спору (конфлікту) та моніторингу виконання сторонами угоди за результатами медіації. Потрібен час для виявлення недоліків та прогалин у правовому регулюванні медіації задля досягнення кінцевої мети. «Як показує світова практика, будь-яка демократична країна, яка шукає способи задоволення попиту суспільства на ефективну і неупереджену систему правосуддя, має створити повноцінний комплекс різноманітних дієвих процедур урегулювання спорів. З огляду на це, в Європі набув великої прихильності рух із запровадження медіації, про що свідчить значна кількість міжнародних інструментів Європейського співтовариства та Ради Європи. Медіація – це визнана світовою спільнотою реальність, ефективний спосіб вирішення конфліктів, альтернативна форма вирішення спорів, що дозволяє знайти життєздатне рішення, яке максимально задовольняє потреби сторін, залучених у суперечку» [4, с. 52].

У цьому контексті варто зазначити, що майнові та немайнові права, які виникають у юридичних та фізичних осіб як учасників цивільних відносин, реалізуються ними як юридично рівними учасниками та базуються на вільному волевиявленні і майновій самостійності. Це свідчить про необхідність закріплення на законодавчому рівні базових правових умов проведення медіаційних процедур, які не обмежуватимуть свободу волі сторін спору,

а в процесі вироблення та ухвалення компромісного рішення в справі не порушуватимуть права людини та основоположні свободи.

Ю.Д. Притика, аналізуючи правовий режим медіації в законодавчих системах зарубіжних країн, виокремлює групи правового регулювання медіації: 1) інтегроване правове забезпечення медіації; 2) диференційоване нормативно-правове забезпечення медіації; 3) неформалізоване правове забезпечення медіації; 4) забороняльні правові системи. При цьому інтегроване правове забезпечення медіації притаманне країнам, де правовідносини, пов'язані зі здійсненням медіації, врегульовані спеціальними інтегрованими нормативно-правовими актами вищої юридичної сили в державі (законами) [5, с. 46].

Україна з часу ухвалення Закону «Про медіацію» запровадила інтегроване правове забезпечення медіації, що відповідає національним підходам до правового регулювання суспільно значущих відносин і забезпечує законодавчий фундамент для подальшого розвитку спеціальних правових режимів медіації в різних сферах суспільних відносин. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про медіацію» його сфера дії охоплює: «суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та в кримінальних провадженнях із метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Законодавством можуть передбачатися особливості проведення медіації в окремих категоріях конфліктів (спорів)» [6]. Тобто процедура медіації може застосовуватися для розв'язання спорів, які виникли в цивільних відносинах. Можливість нормативного визначення особливостей проведення медіації з окремих категорій спорів переконує, що в перспективі законодавство України про медіацію може бути доповнено та розширено за рахунок нормативного закріплення галузевої специфіки захисту цивільних прав.

Як правове явище медіація в Україні лише зароджується, і вже на цьому етапі необхідно чітко визначити її види, що дозволить досягти правового забезпечення їхньої ефективності. Ідеться про досудовий та присудовий види медіації. Як зазначає М.Я. Поліщук, «найчастіше можна натрапити на приватну та присудову моделі медіації. Основною характеристикою приватної медіації є те, що така процедура вирішення спору розпочинається за ініціативою самих сторін. Тобто сторони беруть участь у медіації на підставі укладеної ними угоди. Присудова медіація, на відміну від попередньої, завжди пов'язана із судовим розглядом справи, а також із судом як інституцією» [7, с. 53]. Відомо, що «медіація є частиною правової системи Великобританії, що підтверджується внесенням норм про медіацію в процесуальне законодавство та судову практику. При цьому велика роль у розвитку медіації належить судам. Досвід Великобританії підтверджує, що медіація може існувати і застосовуватися як особлива форма врегулювання спорів на одному рівні й у взаємозв'язку із судовим розглядом» [8, с. 177].

Наведене свідчить про те, що присудова медіація, пов'язана із судовим розглядом спору, реалізується в позасудовому порядку. Попри те, що наміри сторін до примирення в спірному питанні із застосуванням досудової та присудової медіації є незмінними, процедурні аспекти цих видів медіації повинні мати нормативно визначені відмінності. Це зумовлено, зокрема, тим, що «сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу. Результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою» (ч. 7 ст. 49 Цивільного процесуального кодексу України) [9]. Якщо ж реалізується досудова медіація, то сторони укладають угоду за результатами медіації, зміст якої визначено ст. 21 Закону України «Про медіацію». Отже, результати досудової медіації оформлюються у формі «угоди за результатами медіації», а результати присудової медіації можуть оформлюватися за вибором сторін у формі або «угоди за результатами медіації», або мирової угоди.

Щодо медіаційних угод, то в науковій літературі висловлюються думки, що «медіаційну угоду (з точки зору можливості затвердження її судом) слід розглядати як вид мирової угоди, якій притаманні певні особливості щодо укладення, але які не мають вирішального значення щодо встановлення особливостей процесуальної форми затвердження її судом» [10, с. 658]. «Категорія «медіаційний договір» є збірним поняттям, яке об'єднує два види відповідних договорів, що мають різну правову природу залежно від моменту їх укладення: 1) медіаційний договір, укладений у спорі, щодо якого не розпочато судового провадження, є цивільно-правовим договором; 2) медіаційний договір, укладений у спорі, щодо якого розпочато судове провадження, є окремим видом мирової угоди» [11, с. 9].

Тобто в науці під медіаційними угодами розуміють домовленості сторін щодо врегулювання спорів (конфліктів), які оформлюють у формі мирової угоди чи цивільно-правового договору. Однак вітчизняний закон про медіацію закріплює дещо інший підхід. Зокрема, в ст. 1 аналізованого закону визначено, що медіаційна угода – письмова угода учасників правовідносин про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), які виникли або можуть виникнути між ними, через проведення медіації. Медіаційна угода може укладатися у формі медіаційного застереження в договорі або у формі окремої угоди; договір про проведення медіації – угода про надання послуг із проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), укладена сторонами можливого або наявного конфлікту (спору) та медіатором (медіаторами) у погодженій ними усній чи письмовій формі, яка відповідає вимогам закону; угода за результатами медіації – угода, що фіксує результат домовленості сторін медіації в погодженій між ними усній чи письмовій формі з урахуванням вимог закону [6].

Наведена термінологія, на наше переконання, вносить певну нормативну плутанину, а саме: «медіаційна угода – письмова угода...», тут же – «договір про проведення медіації – угода про надання послуг...», далі – «угода за результа-

тами медіації – угода...». Видається, що в питанні нормативного визначення правового зв'язку сторін спору (конфлікту) та медіатора законодавець урегулював питання зрозуміліше, варто лише внести зміни у визначення поняття в частині того, що договір про проведення медіації – це домовленість, а не угода. У визначенні понять «медіаційна угода» та «угода за результатами медіації» намагання надати цим документам обов'язкової письмової форми призвело до того, що в їхніх нормативних дефініціях втрачено головний зміст самих домовленостей, що досягаються за результатами переговорів та є ключовими результатами, заради яких такому правовому явищу, як медіація, надано правову форму.

Розглянемо детально. У науковій літературі зазначається, що «сьогодні єдиною підставою виникнення медіаційних відносин в Україні є договір. Так, можна виділити два етапи договірних відносин, що є підставою для виникнення медіаційних правовідносин, як-от укладання договору між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації та укладання договору про проведення медіації між сторонами спору та медіатором» [12, с. 147]. Тобто у сфері медіації угоди мають декілька видів:

1) домовленості сторін про застосування медіаційної процедури в разі можливого виникнення спору (конфлікту) під час виконання договірних зобов'язань. Така домовленість сторін може оформлюватися так: (а) «медіаційне застереження у договорі», яке оформлюється в окремий пункт, розділ чи параграф у договорі, що укладається сторонами. Таке медіаційне застереження, як результат домовленості сторін, оформлюється для надання правової визначеності щодо дій кожної зі сторін у разі виникнення між ними конфліктів (спорів) із виконання договірних зобов'язань, що є предметом укладеного між ними договору; (б) «медіаційна угода» у формі самостійного документа, де закріплено домовленість сторін щодо проведення медіації в разі виникнення конфлікту (спору);

2) договір про проведення медіації, предметом якого є надання послуг із проведення медіації. Ця домовленість сторін

оформлюється договором, де сторонами є сторони спору (конфлікту) та медіатор. З огляду на те, що в Україні діє Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) [13], медіація виступає як соціальна послуга, тому застосовувати до неї положення ЦК України буде неправильним. Для об'єктивності викладу матеріалу варто зазначити, що з ухваленням закону про медіації названий стандарт, імовірно, буде змінено, але питання про медіацію як послугу і питання про галузеву специфіку порядку визначення умов договору про проведення медіації також залишаються відкритими;

3) «угода за результатами медіації», якою закріплюються результати домовленості сторін у процесі примирення та пошуку компромісного, оптимального рішення в справі.

Привертає увагу той факт, що в законодавстві поняття медіаційних угод визначається через поняття «угода», що не можна визнати правильним, проте це не є головною проблемою. Видається, що правильно було б говорити про договори як домовленість сторін. По-перше, це одразу відсилає нас до нормативних положень про договірні зобов'язання, по-друге, розкриває весь спектр правових можливостей щодо забезпечення виконання договірних зобов'язань, притягнення винної сторони за невиконання договірних зобов'язань тощо. Це є важливим у медіації, адже правила проведення медіації визначаються на договірній основі та закріплюються відповідним договором. Щодо першого виду угод у сфері медіації, то вони можуть бути визначені як цивільно-правові договори, а от «договір про проведення медіації» та «угода за результатами медіації» «залишились» із не зовсім визначеною правовою природою. Із Закону випливає лише те, що це домовленість сторін – договір. Але договорів дуже багато, всі вони мають договірну природу, умови ж реалізації договорів є різними. Як мінімум, самостійні умови реалізації мають цивільно-правові договори різних видів, трудові договори (контракти), адміністративні договори, зовнішньоекономічні контракти тощо. Отже, констатації договірної природи «угоди за результатами медіації» не є достатньо.

Працюючи над удосконаленням термінологічних понять у Законі України «Про медіацію» (зокрема, щодо угод у сфері медіації), доцільно виходити з науково обґрунтованих висновків щодо таких угод. Зокрема, ми погоджуємося з Г.О. Огренчук у тому, що є «дві групи договорів, пов'язаних із вирішенням спору за допомогою медіації. По-перше, це договори, спрямовані на виникнення медіаційних відносин. Вони супроводжують окремі етапи звернення до медіації, як-от договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації та договір про проведення медіації між сторонами спору та медіатором. Другою групою договорів, що укладаються у зв'язку з проведенням медіації, є медіаційні» [11, с. 184].

Отже, варто розмежувати договори, пов'язані з проведенням медіації, та договори, які закріплюють результати розв'язання спору (конфлікту) між сторонами. При цьому окрему увагу необхідно приділити питанню забезпечення виконання договорів, укладених за результатами проведення медіації. Це стосується, зокрема, правових спорів. Пропонуємо виходити з базових умов Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 р. щодо деяких аспектів медіації в цивільних і комерційних справах, де в ст. 6 «Забезпечення примусового виконання угод, укладених у результаті медіації» закріплено, що держави-члени повинні забезпечити можливість для сторін або для однієї з них за явної згоди інших вимагати, щоб зміст письмової угоди, укладеної в результаті медіації, був виконаний. Зміст такої угоди підлягає виконанню, окрім випадків, коли її положення суперечать законодавству [14].

І в контексті забезпечення примусового виконання угоди, укладеної за результатами медіації, постає інша проблема, якій вітчизняний законодавець приділив недостатньо уваги. Так, здатність медіації долати конфронтацію сторін спору забезпечена її принципами, що, за твердженням Ю.Д. Притики, є вихідними і визначальними правовими ідеями, положеннями та засадами, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації і спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне, законне розв'язання конфлікту

між учасниками спору [15, с. 92]. Тобто серед вихідних ідей медіації (зокрема, щодо правових спорів) є ідея законного розв'язання спору (конфлікту), а отже, домовленості, що досягаються сторонами, не повинні базуватися на принципі верховенства права та його складниках.

Принцип законності в альтернативному вирішенні спорів полягає у вимозі чітко слідувати вимогам законодавства як сторін, так і третьої особи, у разі її участі у вирішенні спору альтернативними способами [16, с. 212]. Стаття 21 Закону України «Про медіацію» закріплює, що «угода за результатами медіації не має містити положень, що порушують права та інтереси інших осіб, інтереси держави або суспільні інтереси» [6]. Але цього не зовсім достатньо для того, щоб забезпечити втілення принципу верховенства права в процесі захисту прав, свобод та законних інтересів у правових спорах через медіацію.

Розвиваючи думку про необхідність доповнення принципів медіації в розв'язанні спорів (конфліктів) через примирення сторін та досягнення домовленості про вирішення правових ситуацій принципом верховенства права, варто звернути увагу на вимоги до медіатора як посередника в розв'язанні правових спорів (конфліктів). Відповідно до Закону України «Про медіацію» «медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію», а розділ II Закону закріплює «статус медіатора». Легко помітити, що акцент зроблено на неупередженості, нейтральності, незалежності, а от компетентність залишилась без належної уваги. Тут також необхідно зауважити, що вимог до рівня освіти медіатора закон не висуває. Обов'язковим є лише те, що «базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання» [6]. Уважаємо, що такий підхід є помилковим та має бути переглянутий. На нашу думку, необхідно виходити з того, що медіатор, який бере на себе зобов'язання провести медіаційну процедуру – примирення сторін, має бути компетентним у вирішенні подібних справ. Якщо йдеться про захист цивільних прав, то така особа повинна мати вищу юридичну освіту (як мінімум).

На підтвердження того, що компетентність медіатора є необхідною вимогою до нього, наведемо положення ст. 3 Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 щодо деяких аспектів медіації в цивільних і комерційних справах, якою визначено, що «медіатор» означає будь-яку третю особу, яку просять провести посередництво ефективним, неупередженим та компетентним чином, незалежно від найменування або професії цієї третьої особи у відповідній державі-члені та від способу, яким ця третя особа була призначена, чи попросили провести посередництво [14]. Тобто однією з базових вимог до медіатора є його здатність компетентно вирішити спір (конфлікт), а вказівка на професію медіатора свідчить, що така особа має певний освітній рівень підготовки (наприклад, молодший бакалавр, бакалавр, магістр). Також згадування професії дає підставу говорити, що медіатор повинен мати фахові компетентності в тій чи іншій галузі господарської діяльності, щоб компетентно розглянути справу сторін. Це також переконує нас у тому, що медіація може здійснюватися суто медіаторами, які мають вищу юридичну освіту, що унеможливорює залучення в процес примирення компетентних спеціалістів (психолога, економа, еколога, лікаря тощо).

Висновки. Викладене дає підстави стверджувати, що для розвитку медіації (як форми захисту цивільних прав) необхідно внести зміни до Закону України «Про медіацію», зокрема:

– мають бути нормативно визначені термінологічні поняття щодо угод, які укладають у сфері медіації, таким договорам слід надати чітку галузеву належність, адже сам факт договірної природи таких угод не розкриває базових засад правового регулювання порядку укладання і досягнення домовленостей у таких договорах, а також їх виконання. Зважаючи на той факт, що головною метою медіації (як процедури примирення сторін) є розв'язання спору (конфлікту) на взаємоприйнятних умовах, необхідно приділити більше уваги домовленості сторін, яка в Законі названа «угода за результатами медіації»;

– застосовуючи процедуру медіації в юридичних справах, зокрема тих, що виникають у цивільних відносинах, необхідно пам'ятати і, відповідно, закріпити

законодавчо, що принципи медіації мають охоплювати й принцип верховенства права. Також для розв'язання юридичних справ способом медіації необхідно передбачити засоби гарантування дотримання сторонами домовленостей, викладених в угоді за результатами медіації. У такий спосіб вітчизняний закон про медіації буде наближений до базових умов медіації у цивільних і комерційних справах, закріплених Директивою 2008/52/ЄС;

– окремої уваги законодавця потребує питання визначення статусу медіатора. Зокрема, спираючись на європейські стандарти медіації в цивільних та комерційних справах, необхідно в Законі закріпити ком-

петентнісний підхід до підготовки медіаторів для таких категорій справ. Необхідно визначити, який рівень освіти повинен мати медіатор (бакалавр, магістр). Пропонуємо для юридичних справ надати громадянам, які мають вищу юридичну освіту, право виступати медіаторами. І вже за умови закріплення рівня освіти медіатора можна говорити про його базову підготовку як свого роду спеціалізацію;

– законом необхідно не просто передбачити правову можливість спеціального регулювання окремих видів медіації, а й чітко закріпити такі її види, як досудова та присудова медіація (з відповідними особливостями процесуального змісту).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 10 т. [+ Справоч. том]. Т. 9 : Публицистика. Москва : Статут, 2010. 504 с.
2. Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 10. С. 209–213.
3. Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 245–256.
4. Подковенко Т. Медіація: міжнародно-правові стандарти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4 (12). С. 47–54.
5. Притика Ю.Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2015. № 1–2 (60–61). С. 45–49.
6. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *Голос України*. 2021. 14 груд. (№ 236).
7. Поліщук М.Я. Моделі медіації: порівняльно-правовий аналіз досвіду зарубіжних країн. *Судова та слідча практика в Україні*. 2016. Вип. 1. С. 52–56.
8. С'єдіна І.І. Медіація в цивільно-правових спорах: досвід Великобританії. *Наше право*. 2017. № 4. С. 172–178.
9. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
10. Рябченко Ю.Ю. Розвиток гарантій реалізації прав сторін щодо застосування медіації у цивільному судочинстві. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. міжн. наук.-практ. конф. : у 2 т., м. Одеса, 19 травня 2017 року / Мін-во освіти і науки України ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія» [та ін.] ; ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 657–659.
11. Огречук Г.О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 213 с.
12. Огречук Г.О. Договори про проведення медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО»*. 2015. Вип. 30. Т. 1. С. 144–148.
13. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : наказ Міністерства соціальної політики України № 892 від 17.08.2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Ст. 2586.
14. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. *Official Journal of the European Union*. 24.5.2008. L 136/3-L 136/8.
15. Притика Ю.Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 86–92.
16. Спектор О.М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2012. 244 с.